

Djeca s intelektualnim teškoćama i IKT

Piotr Plichta

School with Class
Foundation

**Be
Internet
Awesome.**

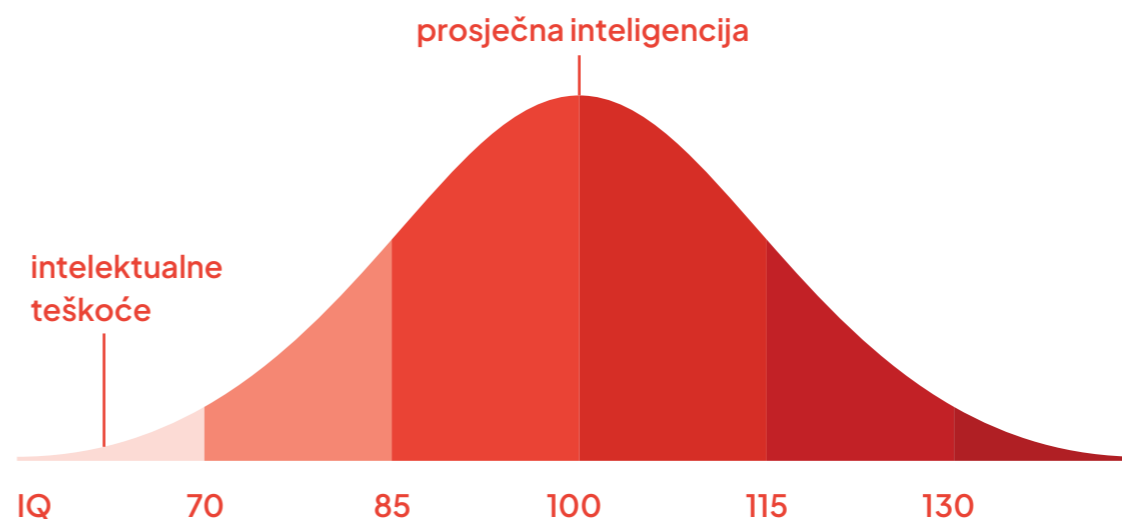
1 Što su to intelektualne teškoće?

Intelektualne teškoće odnose se na ograničenja u intelektualnom funkcioniranju i u adaptivnom ponašanju (vezanom uz mogućnost prilagodbe), a izražena su u razumijevanju koncepta te u društvenim (npr. u komunikaciji s drugima) i praktičnim vještinama (npr. u uspjehu u školi, svladavanju kućanskih obaveza). Pojavljuju se u ranom razdoblju života (pretpostavlja se da najčešće do 18. godine; Gałeckí, Święcicki, 2015). Klasifikacija intelektualnih teškoća obuhvaća ljude s kvocijentom inteligencije ispod oko 70 IQ bodova (mjereno standardiziranim alatima za procjenu – testovima inteligencije). U svakodnevnom radu kvocijent inteligencije nije presudan faktor. Važnija je funkcionalna dijagnostika zahvaljujući kojoj možemo procijeniti što dijete umije (koje su njegove jake strane), što još nije svladalo (slabosti) i što ne može svladati, ali je nadomak izvršenja (npr. može izvršiti zadatak, ali uz pomoć).

Ovisno o stupnju funkcioniranja razlikuju se blagi, umjereni, teški i duboki stupanj intelektualnih teškoća. Dakle, mladi s intelektualnim teškoćama čine vrlo raznoliku zajednicu. Ovo se odnosi, primjerice, na potrebu za svakodnevnom pomoći i na podršku koju dobivaju (npr. imaju li prijatelje). Neki će od njih voditi samostalan život, a drugima će trebati doživotna njega.

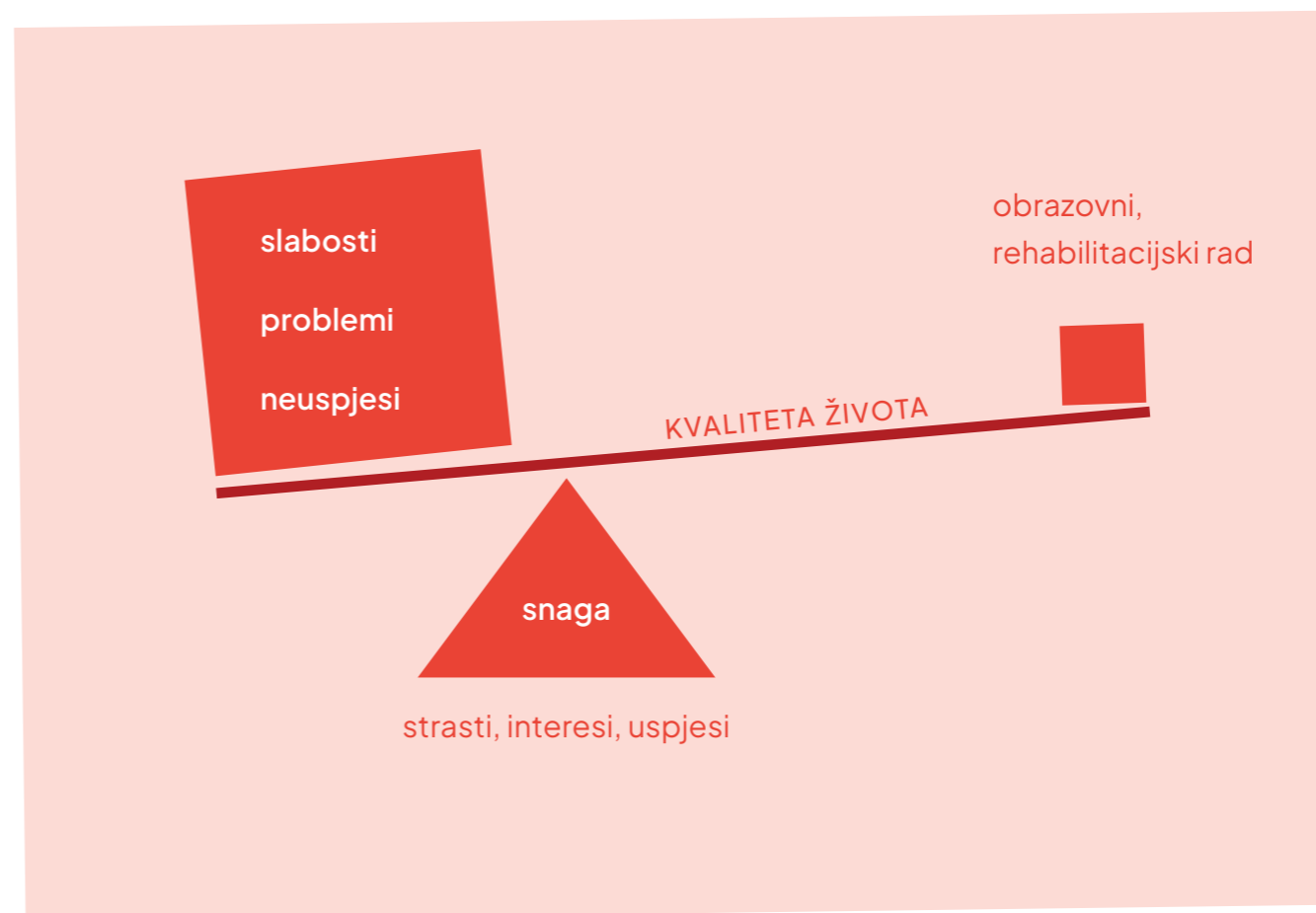
Procjenjuje se da oko 2 % do 3 % mladih školske dobi ima dijagnosticirane intelektualne teškoće, a velika većina njih ima blaži stupanj.

Iako se dogodio veliki pomak u shvaćanju ove vrste invaliditeta, funkcioniranje osoba s intelektualnim teškoćama još uvijek uvelike predstavlja ograničenja ili tzv. "Ahilove pete". Danas je ovaj pristup nadopunjen, primjerice, pretpostavka da ograničenja idu ruku pod ruku s jakim stranama te da osobe s intelektualnim teškoćama mogu bolje funkcionirati ako imaju podršku koja je njima prilagođena (Schalock i sur., 2010).

To je, između ostalog, posljedica širenja tzv. socijalnog modela invaliditeta. Prema njoj, funkcioniranje osoba s invaliditetom više ovisi o društvenim čimbenicima, poput podrške, prilagodbe, nego o individualnim karakteristikama i ograničenjima (Wehmeyer, 2021). Trenutačno se susrećemo s velikom promjenom u razumijevanju intelektualnih teškoća. Uključuje sve integriraniji, holistički pristup osobama s intelektualnim teškoćama, s naglaskom na ljudska prava, socijalnu pravdu, prilagodbu usluga i individualiziranu podršku u ključnim područjima života u što je moguće više uključivom okruženju (Schalock i sur., 2019). „Dajte mi dovoljno dugačku polugu i oslonac i pomaknut ću Zemlju!” – savršeno dobro znamo fizičko značenje misli Arhimeda iz Sirakuze. Dovoljno je imati pravu polugu i oslonac da se relativno malom silom promijeni položaj ogromnih tereta. Metaforički, u radu s drugom osobom, posebno s onima u teškoj situaciji, pojam Arhimedova točka odnosi se na njezine snage (Grzegorzewska, 1969). Često mogu biti prekrivene, ne nužno i spektakularne, a njihovo otkrivanje (primjerice od strane pažljivog učitelja) može biti iskorak u odgojno-obrazovnom i rehabilitacijskom radu te poboljšati kvalitetu života. Koliko god trivijalno zvučalo, može se raditi o nečemu naizgled beznačajnom (primjerice, djetetovim interesima koje drugi podcjenjuju).

Otkrivanje snage može biti pomak u odgojno-obrazovnom i rehabilitacijskom radu te poboljšati percipiranu kvalitetu života.

2 Učenici s intelektualnim teškoćama i internet

Osobe s invaliditetom, posebno one s intelektualnim teškoćama, u opasnosti su od digitalne isključenosti (Chadwick i sur., 2013; Glencross i sur., 2021; Chadwick i sur., 2022). Iako je uporaba interneta među njima u porastu (sve više ljudi ima pristup i koristi se internetom) (Chiner i sur., 2017), razlike u odnosu na ostatak populacije i dalje su značajne (Alfredsson Ågren i sur., 2019).

Situacija mladih s intelektualnim teškoćama razlikuje se od situacije osoba s drugim teškoćama (npr. oštećenjima vida ili teškoćama u kretanju) koji su obično u većoj mjeri samostaliji od njih. Nažalost, nedostaju i dijagnoze i rješenja u području „posebnog medijskog obrazovanja“ namijenjenog učenicima s teškoćama u razvoju (Plichta, 2017). Karakterističan fenomen jest pridavanje više pozornosti prijetnjama nego prilikama koje nove tehnologije donose osobama s invaliditetom (Seale, 2014.).

Istraživanja pokazuju da se mladi s intelektualnim teškoćama manje koriste internetom nego njihovi vršnjaci bez invaliditeta, ali se njime koriste na sličan način (uglavnom radi zabave). Važno je naglasiti da ga često koriste za igranje igara (Alfredsson Ågren i sur., 2020). Uporaba interneta radi zadovoljstva

(Livingstone i sur., 2017) jest važno, ali ne iscrpljuje mogućnosti koje nudi svijet interneta. Jedna od najvećih razlika između tinejdžera s intelektualnim teškoćama i onih bez njih odnosi se na *online* pretraživanja (14 %, odnosno 80 % to čini redovito) (Alfredsson Ågren, 2020.). Mladi s intelektualnim teškoćama često imaju poteškoće s čitanjem, a velik je dio internetskog sadržaja u obliku teksta napisanog zahtjevnim jezikom.

Tinejdžeri s intelektualnim teškoćama traže informacije na internetu gotovo

šest puta rjeđe od tinejdžera bez ove vrste teškoća.

14 %

80 %

Mnogi *online* materijali nisu prilagođeni potrebama osoba s intelektualnim teškoćama

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

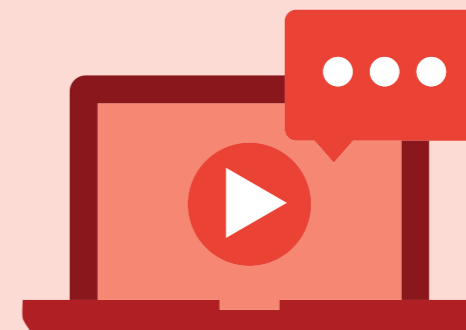
Na *webu* nedostaje materijala koji bi bili prilagođeni korisnicima interneta s intelektualnim teškoćama. Neka djeca i mladi s umjerenim (a ponekad i lakšim) intelektualnim teškoćama ne znaju čitati, a čak i ako mogu čitati kratke tekstove, ne razumiju uvijek njihovo značenje. Primjeri i dobre prakse koji se pojavljuju u dostupnim materijalima zasićeni su teškim rječnikom i metaforama koje ti ljudi jednostavno ne razumiju. Stoga nam je potreban jednostavan sadržaj, ali koji istovremeno nije infantiln.

Radim u obrazovanju djece s posebnim potrebama dvadeset sedam godina i cijelo to vrijeme primjećujem podcjenjivanje te teme. Nisu svi učitelji, odgajatelji te roditelji i skrbnici stručnjaci u području modernih tehnologija. Prema tome, potrebno je podržati njihov rad i pomoći im u razvoju materijala potrebnih za digitalno obrazovanje njihovih učenika i djece. Već dugi niz godina na svom blogu specjalni.pl pokušavam predložiti ideje za korištenje IKT-om u edukacijskom i terapijskom radu.

Zyta Czechowska – terapeutkinja i učiteljica u školi za djecu s posebnim potrebama, trenerica programa Be Internet Awesome

Kako možemo prilagoditi sadržaje osobama s intelektualnim teškoćama?

- Bilo bi super da su to materijali s manje teksta i više slika.
- Pomagala u obliku stripa sigurno će poslužiti.
- Koristan bi bio i kratki video s jasnom, jednostavnom porukom, koji sadrži situacije iz svakodnevnog života.
- Mentalne mape, infografike i posteru uvijek su neprocjenjiva pomoć.
- Nema resursa s velikim fontom, ali ni sa simbolima, PCS-om ili piktogramima za ljude koji upotrebljavaju alternativne oblike i potpomognutu komunikaciju.

Suočavanje s brzim promjenama (npr. mijenjanje uređaja, ažuriranja) može predstavljati još jedan izazov za osobe s intelektualnim teškoćama, no oni mogu relativno dobro stjecati proceduralno znanje (npr. pamćenje točnih koraka u određenim situacijama). Ta sposobnost može biti korisna, primjerice, u razvoju sigurne uporabe interneta. Ipak, treba imati na umu da to ne mora vrijediti za sve učenike s intelektualnim teškoćama – ipak se radi o iznimno raznolikoj skupini.

Roditelji i skrbnici su često ti koji određuju koliko će se djeca i mladi s intelektualnim teškoćama, ali i bez njih, koristiti internetom te je važno razumjeti njihov način razmišljanja i njihovo poimanje prilika i neprilika koje postoje na internetu (Cook i sur., 2017). Radi toga je važno da se osobe koje se brinu o učenicima s intelektualnim teškoćama dodatno obrazuju. Ozbiljan izazov predstavlja ograničeno znanje odraslih o iskustvima ove skupine mladih u digitalnom okruženju, uključujući znanje o rizičnom ponašanju (Molin i sur., 2015; Sorbring i sur., 2017). Također se događa da su djeca s intelektualnim teškoćama kompetentniji korisnici interneta kod kuće od svojih roditelja (Plichta, 2017; Plichta, 2019).

Važne su i obrazovne i potporne aktivnosti usmjerene na osobe koje skrbe o učenicima s intelektualnim teškoćama.

3 Izazovi i mogućnosti

Kada se razmatraju različiti aspekti online prisutnosti osoba s intelektualnim teškoćama uvijek treba uzeti u obzir ozbiljne izazove (primjerice, rizično ponašanje), ali i mogućnosti (primjerice, obogaćivanje društvenih kontakata).

Izazovi

Jedan od rizika predstavlja problematična uporaba interneta. Opisuje se kao poremećaj ponašanja vezan uz zlouporabu elektroničkih uređaja koja služe za korištenje aplikacijama i internetskim stranicama (Tomczyk, 2018). Prepoznaje se na temelju simptoma koji se, između ostalog, odnose na slobodno vrijeme, školske obveze, društvene odnose (npr. zanemarivanje učenja, prehrane ili spavanja zbog uporabe interneta, neuspješni pokušaji da se ograniči uporaba interneta) (Young, 2017). Problematična uporaba interneta može imati kompenzacijski karakter ili može pak biti simptom drugih poteškoća (npr. mentalnog zdravlja) i štetan način suočavanja s iskustvima uživo.

Istraživanja pokazuju da uporaba interneta, posebice društvenih mreža, može dovesti do teških, često neplaniranih situacija (Buijs i sur., 2017; Löfgren-Mårtenson i sur., 2015; Sallafranque-St-Louis & Normand, 2017) kao što su:

- **prekomjerna uporaba interneta**
- **izlaganje neprikladnom sadržaju**
- **online privlačenje u seksualne svrhe**
- **virtualno zlostavljanje i viktimizacija** (Chiner i sur., 2021).

Isječak iz razgovora s defektologinjom

“Oni kontaktiraju s različitim ljudima, upoznaju te ljude. To je također vrlo opasno, upravo u potrazi za tim samopoštovanjem, osjećajem da sam ja netko, netko toliko važan kao što su takozvani zdravi ljudi i u potrazi za bliskim odnosima.” (Plichta i sur., 2022).

Zlostavljanje i mladi s intelektualnim teškoćama

Najprepoznatiji rizik u slučaju mladih s intelektualnim teškoćama jest uključenost u tradicionalno i virtualno zlostavljanje. Posebno je važan element viktimizacije jer postoji akumulacija nepovoljnih čimbenika: lako ozljeđivanje, socijalna izolacija, nedostatak podrške, ograničena sposobnost suočavanja s teškim emocijama, teškoće u komunikaciji. Što je još gore, rasvijetlilo je istraživanje, izvješća o ozljedama koje su pretrpjele osobe s intelektualnim teškoćama ponekad se tretiraju kao nepouzdana (Plichta, 2010). Jacek Pyżalski (2012) u svojoj tipologiji virtualnog nasilja izdvojio je virtualno nasilje protiv ranjivih kao jednu od podvrsta nasilja koje se provodi pomoću novih medija.

Mogućnosti

Osobama s invaliditetom važno je da imaju kontrolu nad vlastitim prilikama, mogućnost samoodređenja i sudjelovanja u društvenom životu. Potpora u korištenju digitalnim tehnologijama može im olakšati stjecanje kontrole nad vlastitim životom. Digitalno okruženje može biti važno sredstvo pomoći mladima s intelektualnim teškoćama u postizanju raznih ciljeva (npr. u proširivanju društvenih krugova, u većem izboru slobodnih aktivnosti). Radi toga, internet se može promatrati i kao alat koji se koristi u provedbi tradicionalnih (*offline*) zadataka u školskom obrazovanju (npr. napredovanje u čitanju, pisanju, računanju). To se također odnosi i na podršku u funkcioniranju u izvanškolskom okruženju (npr. adaptivne vještine, poboljšana samokontrola).

Uporaba interneta također može doprinijeti osnaživanju u različitim sferama:

- **individualnim** (npr. u razvijanju osjećaja učinkovitosti i stjecanju vještina)
- **međuljudskim** (npr. u obogaćivanju društvenog života, samoizražavanju, smanjenju osjećaja usamljenosti)
- **društvenim** (npr. u sudjelovanju u internetskim zajednicama)
- **građanskim** (npr. u pristupu raznim informacijama, uslugama) – osobama s intelektualnim teškoćama najteže je uspješno funkcionirati u toj sferi (Amichai-Hamburger i sur., 2008).

Potpورا u korištenju digitalnim tehnologijama može osobama s invaliditetom olakšati stjecanje kontrole nad vlastitim životima.

4 Preporuke

Doživljaji u digitalnom svijetu usko su povezani s funkcioniranjem izvan interneta radi čega su neke preporuke univerzalne. Na primjer, jačanje samopoštovanja učenika s intelektualnim teškoćama i iskazivanje poštovanja prema njima čimbenici su zaštite od prijetnji u virtualnom i fizičkom okruženju. To ih štiti od traženja pažnje i društvenog prihvaćanja u negativnim skupinama. Isto vrijedi i za podupiranje odnosa s vršnjacima.

Jedan od najčešće identificiranih rizika jest virtualno zlostavljanje, te žrtve s intelektualnim teškoćama ne otkrivaju uvijek počinitelje. Razlog tome je strah od narušavanja odnosa, gubitka poznanstva s osobama koje su im učinile nešto neugodno. Kao što je rekao jedan roditelj, razlog je tome želja za održavanjem veze – „prijateljstva pod svaku cijenu“ (McHugh & Howard, 2017).

- Budući da se često spominje kako **nasilje u fizičkom i virtualnom okruženju u velikoj mjeri koegzistira (Pyżalski, 2012)**, važno ih je i zajedno proučavati u školskim aktivnostima.
- **Važno je provoditi aktivnosti koje su posebno namijenjene učenicima s intelektualnim teškoćama.** U radu sa žrtvama virtualnog nasilja korisno je zajedno analizirati priče, likove, zaplete i motivaciju pomoću obrazovnih materijala u različitim formatima (npr. stripovi, priče o društvu, filmovi, tekstovi napisani jednostavnim jezikom). Posebno je važno u takvim vježbama osvrnuti se na uobičajene situacije iz svakodnevnog života.

Osobe s intelektualnim teškoćama boje se gubitka poznanstva s osobama koje su im učinile nešto neugodno.

Osvrt na situacije iz svakodnevnog života u radu s djecom s intelektualnim teškoćama zahvaljujući programu Be Internet Awesome

Program Be Internet Awesome omogućuje da se spoji obrazovanje sa zabavom, a pritom daje savjete o rješenjima. Djeca uče raditi s izborima, emocijama i načelima. Povezuju svoje vještine i maštu te svoja iskustva primjenjuju na situacije iz stvarnog života.

Be Internet Awesome igra koja vodi do znanja. Učenicima pomažemo u zadacima čitanja, objašnjavamo značenja riječi. Puštamo ih da griješe i traže vlastita rješenja. Učimo ih tražiti pomoć. Odlično iskustvo!

Jana Vaňková – učiteljica u školi za osobe s tjelesnim invaliditetom u Opavi (radi i s učenicima s intelektualnim teškoćama)

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

Osim toga, potrebno je uzeti u obzir i sljedeće točke:

- Jedan od prioriteta trebalo bi biti **poučavanje vještinama suočavanja u obliku koji se lako pamti** (npr. mnemotehnika). Potrebno je pozabaviti se osnovnim načelima *online* aktivnosti kao što su čuvanje osobnih podataka, svijest o svojim pravima, što je nasilje, kako se ponašati kada se osjećaju tjeskobno.
- **Virtualni rizici za mlade osobe s intelektualnim teškoćama obuhvaćaju mnogo šire područje nego što je to vršnjakovo nasilje** (npr. financijske prevare, vjerovanje oglašavanju, seksualno zlostavljanje, sudjelovanje u rizičnom ponašanju). Stoga se preporučuje cjelovit pristup zaštiti i osnaživanju onih koji su izloženiji riziku od negativnih iskustava. To ne uključuje samo ponašanje u različitim sferama života (npr. u razredu, individualno, u školi), već se odnosi i na komunikaciju s različitim ljudima (npr. učiteljima, školskim pomoćnim osobljem, roditeljima, učenicima bez teškoća u razvoju).
- Budući da ne postoji mnogo programa koji su namijenjeni osobama s intelektualnim teškoćama, **važno je potražiti i odabrati određene dijelove u univerzalnim aktivnostima** koji mogu biti korisni osobama s intelektualnim teškoćama (npr. trening za kontrolu ljutnje, trening za opuštanje) (McGrath i sur., 2020). Korisni su i obrazovni satovi koji govore, na primjer, o tome što je zlostavljanje, kako ono utječe na dobrobit, zašto se ljudi koriste nasiljem, što učiniti kada netko povrijedi nas ili nekoga drugoga (Majnemer i sur., 2021).

- **Dijagnoza je polazište odgojnih aktivnosti** te mora pokriti široko područje. Jedno su od tih područja pristupačnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) mladima s intelektualnim teškoćama, stupanj pristupačnosti (npr. s kognitivnog stajališta), načini korištenja IKT-om, *online* iskustva (pozitivna i negativna), dobivanje podrške, ispunjenje potreba i posjedovanje motivacije vezane uz uporabu interneta. Tim se pitanjima trebaju baviti pojedinačni programi te oni trebaju bilježiti napredak, poduzete radnje, uspjehe i prepreke uključivanju u digitalni svijet. Osim toga, treba obratiti pozornost na sudjelovanje u vršnjačkom nasilju i zlostavljanju (npr. opis tipičnih situacija, preuzetih uloga, učestalost zlostavljanja i sudjelovanja u zlostavljanju, poduzetih mjera i njihove učinkovitosti). Prema tome, takva dijagnoza nije oblik kliničke dijagnoze, već se primarno sastoji od prikupljanja dostupnih informacija o potrebama mladih, njihovoj *online* aktivnosti te određivanju najvažnijih područja podrške.
- **Treba postaviti prioritete.** U školi često nemamo mogućnosti baviti se svim važnim pitanjima. Tada je važno usmjeriti svoje napore na najvažnije potrebe koje ima određena osoba. Nekima je to npr. kibersigurnost, dok je drugima komunikacija i međuljudski odnosi.
- **Važno je imati nekoga s kim se može razgovarati.** Od tri razine pristupa internetu, tehničke, intelektualne/kognitivne i socijalne, potonju je najteže svladati (Amichai-Hamburger i sur., 2008). Stoga, u školama trebamo provoditi razne aktivnosti kako bismo mladima s intelektualnim teškoćama olakšali uspostavljanje i održavanje odnosa. Podupiranje odnosa s vršnjacima može se postići uporabom novih tehnologija u zadacima koji iziskuju suradnju (npr. zajedničko stvaranje virtualne povijesti razreda, albuma, rad na zajedničkim dokumentima). Internet olakšava mnogo toga, no važno je imati nekoga s kim će učenici moći razgovarati. Presudna je prisutnost drugih ljudi i njihova podrška, a ne sam alat (internet, mobitel). Međutim, teza o vrijednosti komunikacije s drugim ljudima putem digitalnih alata ima svoja ograničenja. Ako uzmemo u obzir da potrebe za društvenim kontaktom i pažnjom od drugih ljudi nisu ispunjene, trebamo posebnu pozornost obratiti na rizik da mladi s intelektualnim teškoćama ne postanu dio negativne sredine. U njima mogu tražiti prihvaćanje, nesvjesni potencijalnih prijetnji.

Presudna je prisutnost drugih ljudi i njihova podrška, a ne sam alat (internet, mobitel).

O važnosti empatičnih učitelja

Kako bi bolje razumjeli potrebe djece s intelektualnim teškoćama, svi bi učitelji trebali biti puni razumijevanja, empatični i racionalni.

Najvažnije je ipak ovu profesiju doživljavati kao osobnu misiju.

Jana Hřibovská – učiteljica u osnovnoj školi i dječjem vrtiću, 17. studenoga u Chomutóvu

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

Aplikacije i uređaji kojima se koristimo manje su važni od onoga što želimo njima postići. Ključno je pitanje u koju se svrhu koristimo internetom i, još šire, tehnologijama. Što bismo pomoću njih htjeli postići u odgoju, na koji su način oni korisni djeci s intelektualnim teškoćama? Cilj je važniji od digitalnih sredstava. Primjerice, upotreba novih medija može biti Arhimedova točka (jaka strana) za mlade s intelektualnim teškoćama ili pak omogućiti da se ona razvije.

- **Manje može značiti više.** Nužno je ograničiti broj aplikacija i uređaja kojima se koristimo te ih time više prilagoditi osobnoj upotrebi i olakšati korištenje, traženje sadržaja (npr. prilagoditi na odgovarajući način količinu ikona/prozora i njihovu veličinu na ekranu).
- **Pristup “povremeno se koristim internetom”.** Svrha ovog pristupa jest integrirati uporabu interneta u svakodnevnim životnim situacijama djece s intelektualnim teškoćama (npr. u slobodno vrijeme, na putovanju). Drugim riječima, kada se nečim (u ovom slučaju aplikacijama, internetom) koristi povremeno, učinkovitije je za digitalnu uključenost od uporabe interneta samo „na blagdane“ ili vježbanje digitalnih kompetencija samo u školi.
- **Vrijednost iskustava s medijima.** Budući da su mediji danas jednako važno područje života kao i ono van medija, treba cijeniti (bez precjenjivanja njihove važnosti) njihovo mjesto u životima mladih s intelektualnim teškoćama. Pokazivanje velikog zanimanja za tehnologiju može ih osnažiti. Može se izraziti kroz znatiželju o, primjerice, omiljenim igrama, posjećenim web stranicama („pokaži mi kako to radiš“, „nauči me“, „reci mi više o tome“, itd.).

Fleksibilnost u prilagodbi programa Be Internet Awesome potrebama djece s intelektualnim teškoćama

Na početku sam učenike upoznala s programom Be Internet Awesome. Prvo sam im sve pokazala na interaktivnoj ploči, a onda su pojedinci sami pokušavali riješiti zadatke. Ako je nekome bilo preteško, netko je drugi pokušao, izmjenjivali su se ili smo preskočili aktivnost i neke smo stvari preveli samo usmeno.

Markéta Beránková – učiteljica u Osnovnoj školi i dječjem vrtiću, 17. studenog u Chomutovu

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

- **Zajedničko korištenje medija.** Zajedničko korištenje medija s djecom prilika je za usmjeravanje pažnje na zajedničke aktivnosti (npr. imenovanje raznih stvari koje nađemo na internetu, rasprava o njima). Te aktivnosti, zajednička uporaba interneta i modernih tehnologija, jednako su vrijedne kao i šetnja, projekti „uradi sam“ ili druge zajedničke aktivnosti s djecom, koje su tradicionalno cijenjene.
- **Jačanje odnosa s djecom.** Pretjerana kontrola može odraslima dati lažni osjećaj sigurnosti. Paradoksalno, djeca koja se rjeđe koriste internetom lakše mogu postati žrtve nasilja (manje su svjesna prijetnji i lošije se koriste internetskim uslugama). Događa se da djeca koja imaju instalirana softverska ograničenja doživljavaju više prijetnji u usporedbi s onom koja ih nemaju (Kirwil, 2011; Livingstone, Haddon, 2009).
- **Primjena fleksibilne metodologije i fleksibilnog načina rada.** Učenici dolaze u školu s velikom raznolikošću digitalnih kompetencija, sposobnosti za tzv. posebne obrazovne potrebe, pristupa digitalnoj tehnologiji. Stoga postoji potreba za alatima, metodama, načinima rada koji su tako fleksibilni da mogu zadovoljiti različite obrazovne potrebe, također i one od učenika koji imaju niže digitalne kompetencije. Ova je preporuka u skladu s postulatima univerzalnog dizajna (engl. *Universal Design for Learning*). Stoga je potreban najsadržajniji i najfleksibilniji oblik provedbe prioritarnih zadataka. To se odnosi na npr. digitalne priče koje se koriste i za razvoj digitalnih i društvenih kompetencija.

5 Novi problemi i novi trendovi

→ Povećanje sudjelovanja osoba s intelektualnim teškoćama u istraživanjima i projektima

Sve se više ukazuje potreba da se provede više istraživanja i dijagnostike o uporabi interneta iz perspektive mladih osoba s intelektualnim teškoćama, o njihovim iskustvima uporabe interneta, kao i načinima korištenja. Njihovo sudjelovanje u istraživanjima o tehnologiji bit će neophodno kako bi im se dugoročno pomoglo u njihovu osnaživanju (Safari i sur., 2021). Uključivanje mladih s intelektualnim teškoćama u tehnološka rješenja (npr. web stranica, aplikacija, obrazovnih materijala) također je značajna prilika da se zadovolji njihova potreba za samostalnošću, bliskošću i kompetentnošću.

→ **Fleksibilni oblici postizanja različitih obrazovnih ciljeva, psiholoških potreba** (npr. omogućavanje predstavljanja samog sebe, razvoj socijalno-emocionalnih i digitalnih kompetencija)

Digitalna priča

Digitalna je priča kratki filmski zapis nastao spajanjem zvuka sa slikom, tekstom, animacijom i drugim. Stvaranjem digitalne priče unaprjeđuju se digitalne kompetencije vezane uz tehničku obradu materijala. Što je još važnije, usput se vježbaju i donošenje odluka, suradnja i izbor materijala. Ovisno o sposobnostima autora, priča se može izraditi samostalno ili uz nečiju pomoć. Priča može biti o učenicima samima ili o učenicima unutar neke zajednice (npr. razreda, obitelji). Tema može biti šira (npr. općenito o vašem životu) ili pak uža (određeno putovanje, interes, važna osoba itd.). U radu s nekim učenicima digitalna priča može poslužiti u konkretne svrhe (npr. razvoj i korištenje digitalnim kompetencijama), dok s drugima može imati općenitiju zadaću (npr. osnaživanje, izgradnja osjećaja pripadnosti, predstavljanje samog sebe; Saridakis, Meimaris, 2018). Primjere digitalnih priča koje su izradile osobe s intelektualnim teškoćama možete pronaći na web stranici projekta [DigiStorID](#).

Fotoglas (engl. *Photovoice*)

Važno je istaknuti koliko je korisna metoda fotoglas (engl. *Photovoice*) (Booth, Booth, 2003; Wass, Safari, 2020). Ona upotrebljava fotografiju kao sredstvo pristupa svijetu ljudskog iskustva i njegova predstavljanja drugima. U kojoj će mjeri netko predstaviti svoj privatni život ovisi o dogovoru. Sudionici fotografiraju različite dijelove svog života te ih zatim upotrebljavaju u razne svrhe (npr. stvaranje albuma, prezentacije, razgovor na temu). Fotoglas omogućuje otkrivanje osobne perspektive, snage, mišljenja, olakšava komunikaciju potreba, produbljuje pogled u sebe, itd. Metoda fotoglas može se koristiti u postizanju obrazovnih ciljeva ili jednostavno za zabavu. Ona može biti i metoda dijagnoze, kao i predmet istraživanja koja uključuju osobe s intelektualnim teškoćama.

6 Pouke iz izvanrednog obrazovanja na daljinu

Radi pandemije bolesti COVID-19 nove tehnologije su snažnije prisutne u našem svakodnevnom životu. Pandemija je i naglasila digitalne nejednakosti (npr. Chadwick i sur., 2022). Otkriveno je i neravnomjerno znanje o uporabi interneta – ono je bolje za osobne potrebe, a lošije za obrazovanje:

(...) što se tiče svih ovih društvenih mreža, dakle Facebooka, Messengera, WhatsAppa, Instagrama, Snapchata, djeca s intelektualnim poteškoćama nevjerojatno su upućena. Međutim, ne znaju raditi u aplikaciji Teams (Plichta, 2021).

- Učiteljima je bilo lakše provoditi didaktiku na daljinu nego obrazovne zadatke. Najčešće su bili mišljenja da učenje na daljinu produbljuje razlike, a ne izjednačava ih (Buchnat i sur., 2021).
- Uspješna uporaba suvremenih tehnologija za obrazovanje na daljinu djece i mladih s intelektualnim teškoćama bila je uvjetovana snažnom uključenosti članova kućanstva i blažim stupnjem intelektualnog invaliditeta (K. Kversøy

i sur., 2021). Ljudi s intelektualnim teškoćama (čak i težim oblicima) koji su imali podršku te koji su se već koristili tehnologijama bolje su se nosili s pandemijom (Amor i sur., 2021).

- Nejednakosti u korištenju digitalnim tehnologijama nisu samo bile prisutne kod mladih. Javile su se i među učiteljima (Chiner i sur., 2022).
- Višak slobodnog vremena i veća uronjenost u svijet *online* aktivnosti donijeli su i rizike vezane uz ostvarivanje društvenih kontakata s nepoznatim osobama.

Pandemija je izazvala porast zanimanja za temu. „Bacanje u duboku vodu“ svijeta tehnologije u obrazovanju dovelo je do povećanja sposobnosti nastavnika u ovom području (barem na tehničkoj razini). Sljedeći korak trebao bi biti traženje novih metodoloških rješenja prilagođenih okruženju i digitalnim alatima (Pyžalski, 2019).

7 Dodatna literatura

[Izvešće Vulnerable Children in a Digital World Report](#) [↗](#)

Izvešće je na engleskom jeziku.

U izvješću stranice internetmatters.org nalaze se rezultati istraživanja digitalnih života djece iz ranjivih skupina (10 - 16 godina) te koliko su ona podložna virtualnim rizicima.

U istraživanju su postavljena sljedeća pitanja:

- Podrazumijeva li se da će osoba koja ima posebne potrebe *offline*, imati ih i *online*?
- Podrazumijeva li se da su ranjive skupine izvan mreže podložne posebnim vrstama opasnosti?
- Podrazumijeva li se da će netko tko je već bio izložen opasnosti ponovno to doživjeti?

Sljedeće skupine mladih izdvojene su prema sljedećim čimbenicima rizika: posebne potrebe u obitelji, poteškoće u komunikaciji, fizičke teškoće, potrebe za posebnim obrazovanjem i teškoće vezane uz mentalno zdravlje. Osim rezultata, pronaći ćete savjete za nastavnike, državne službe, zaštitu i samoobrazovanje.

[Walk a mile in their shoes: Bullying and the child with special needs \(2013\). Izvešće i priručnik sa stranice AbilityPath.org](#) [↗](#)

Izvešće je na engleskom jeziku.

Navedeno izvješće otkriva veću učestalost (pa čak i rasprostranjenost) povređivanja učenika s teškoćama u usporedbi s mladima bez teškoća. Nasilje je nad prvom skupinom kronično i njihove su teškoće razlog zlostavljanja. To se odnosi i na virtualno nasilje. Izvješće, uz rezultate popraćene izjavama sudionika, sadrži i upute za roditelje (engl. *Parent Toolkit*) i upute za učitelje (engl. *Teacher Toolkit*). Tamo možete pronaći izvore za pomoć u zaštiti učenika s invaliditetom od nasilja.

Materijali projekta ROBUSD (Reducing bullying – strengthening diversity)

→ [Video zapisi](#)

→ [Priručnik](#)

Projekt ROBUSD (Reducing bullying – strengthening diversity) bio je usmjeren na prevenciju nasilja (uključujući i virtualno nasilje) u obrazovnim okruženjima, posebno u odnosu na učenike s posebnim obrazovnim potrebama (npr. s intelektualnim teškoćama). Vršnjačko nasilje ima svoje duboke negativne individualne i društvene posljedice te je relevantan problem, kako u obrazovanju tako i u javnom zdravstvu. Glavni ciljevi projekta bili su razrada inovativnog kurikuluma i izrada edukativnih materijala o mehanizmima i prevenciji zlostavljanja. Znanje koje stoji iza materijala ukorijenjeno je u istraživanju, kao i u praktičnom iskustvu vezanom uz posebne obrazovne potrebe i isključenost iz grupe vršnjaka. Komplet materijala sastoji se od niza videoprezentacija i e-knjiga.

Literatura

- Alfredsson Ågren, K. (2020). *Internet use and digital participation in everyday life: Adolescents and young adults with intellectual disabilities (T. 1734)*. Linköping University Electronic Press. <https://doi.org/10.3384/diss.diva-168070>.
- Alfredsson Ågren, K., Kjellberg, A., & Hemmingsson, H. (2020). *Digital participation? Internet use among adolescents with and without intellectual disabilities: A comparative study*. *New Media & Society*, 22(12), 2128–2145.
- Amichai-Hamburger, Y., McKenna, K. Y. A., & Tal, S.-A. (2008). *E-empowerment: Empowerment by the internet*. *Computers in Human Behavior*, 24, 1776–1789. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.02.002>.
- Amor, A. M., Navas, P., Verdugo, M. Á., & Crespo, M. (2021). *Perceptions of people with intellectual and developmental disabilities about COVID-19 in Spain: A cross-sectional study*. *Journal of Intellectual Disability Research*, 65(5), 381–396. <https://doi.org/10.1111/jir.12821>.
- Booth, T., & Booth, W. (2003). *In the Frame: Photovoice and mothers with learning difficulties*. „*Disability & Society*”, 18(4), 431–442. <https://doi.org/10.1080/0968759032000080986>.
- Buchnat, M., Jaskulska, S., Jankowiak, B. (2021). *Kształcenie na odległość uczniów i uczennic z lekką niepełnosprawnością intelektualną w czasie pandemii COVID-19 w opiniach nauczycieli i nauczycielek*. *Rocznik Pedagogiczny*, 44, 107–122. <https://doi.org/10.2478/rp-2021-0008>.
- Buijs, P. C. M., Boot, E., Shugar, A., Fung, W. L. A., Bassett, A. S. (2017). *Internet Safety Issues for Adolescents and Adults with Intellectual Disabilities*. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(2), 416–418. <https://doi.org/10.1111/jar.12250>.
- Caton, S., Hatton, C., Gillooly, A., Oloidi, E., Clarke, L., Bradshaw, J., Flynn, S., Taggart, L., Mulhall, P., Jahoda, A., Maguire, R., Marriott, A., Todd, S., Abbott, D., Beyer, S., Gore, N., Heslop, P., Scior, K., Hastings, R. P. (2022). *Online social connections and Internet use among people with intellectual disabilities in the United Kingdom during the COVID-19 pandemic*. *New Media & Society*, 14614448221093762. <https://doi.org/10.1177/14614448221093762>.
- Chadwick, D., Ågren, K. A., Caton, S., Chiner, E., Danker, J., Gómez-Puerta, M., Heitplatz, V., Johansson, S., Normand, C. L., Murphy, E., Plichta, P., Strnadová, I., Wallén, E. F. (2022). *Digital inclusion and participation of people with intellectual disabilities during COVID-19: A rapid review and international bricolage*. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 19(3), 242–256. <https://doi.org/10.1111/jppi.12410>.
- Chadwick, D., Wesson, C., Fullwood, C. (2013). *Internet Access by People with Intellectual Disabilities: Inequalities and Opportunities*. *Future Internet*, 5, 376–397. <https://doi.org/10.3390/fi5030376>.
- Chiner, E., Gómez-Puerta, M., Cardona-Moltó, M. C. (2022). *Digital inclusion in Spanish mainstream and special schools: Teachers' perceptions of Internet use by students with intellectual disabilities*. *British Journal of Learning Disabilities*, <https://doi.org/10.1111/bld.12503>.
- Chiner, E., Gómez-Puerta, M., Cardona-Moltó, M. C. (2017). *Internet and people with intellectual disability: An approach to caregivers' concerns, prevention strategies and training needs*. *Journal of New Approaches in Educational Research* 6,(2), <https://doi.org/10.7821/naer.2017.7.243>

- Chiner, E., Gómez-Puerta, M., Mengual-Andrés, S. (2021). *Opportunities and Hazards of the Internet for Students with Intellectual Disabilities: The Views of Pre-Service and In-Service Teachers*. *International Journal of Disability, Development and Education*, 68(4), 538–553. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1696950>.
- Cook, E. E., Nickerson, A. B., Werth, J. M., Allen, K. P. (2017). *Service providers' perceptions of and responses to bullying of individuals with disabilities*. *Journal of Intellectual Disabilities*, 21(4), 277–296. <https://doi.org/10.1177/1744629516650127>.
- Gałecki, P., Świącicki, Ł. (red.) (2015). *Kryteria diagnostyczne z DSM-5: desk reference*. Wrocław: Edra.
- Glencross, S., Mason, J., Katsikitis, M., Greenwood, K. M. (2021). *Internet Use by People with Intellectual Disability: Exploring Digital Inequality – A Systematic Review*. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(8), 503–520. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0499>.
- Kijak, R. (2013). *Niepełnosprawność intelektualna między diagnozą a działaniem*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
- Livingstone, S., Haddon, L. (2009). *EU Kids Online: Final report 2009*.
- Livingstone, S., Mascheroni, G., Staksrud, E. (2018). *European research on children's internet use: Assessing the past and anticipating the future*. *New Media & Society*, 20(3), 1103–1122. <https://doi.org/10.1177/1461444816685930>.
- Löfgren-Mårtenson, L., Sorbring, E., Molin, M. (2015). *T@ngled Up in Blue: Views of Parents and Professionals on Internet Use for Sexual Purposes Among Young People with Intellectual Disabilities*. *Sexuality and Disability*, 4(33), 533–544. <https://doi.org/10.1007/s11195-015-9415-7>.
- Majnemer, A., McGrath, P. J., Baumbusch, J., Camden, C., Fallon, B., Lunsby, Y., Miller, S. P., Sansone, G., Stainton, T., Sumarah, J., Thomson, D., Zwicker, J. (2021). *Time to be counted: COVID-19 and intellectual and developmental disabilities—an RSC Policy Briefing*. FACETS. <https://doi.org/10.1139/facets-2021-0038>.
- McHugh, M. C., Howard, D. E. (2017). *Friendship at Any Cost: Parent Perspectives on Cyberbullying Children With Intellectual and Developmental Disabilities*. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 10(4), 288–308. <https://doi.org/10.1080/19315864.2017.1299268>.
- Molin, M., Sorbring, E., Löfgren-Mårtenson, L. (2015). *Teachers' and parents' views on the Internet and social media usage by pupils with intellectual disabilities*. *Journal of Intellectual Disabilities*, 19(1), 22–33. <https://doi.org/10.1177/1744629514563558>.
- Plichta, P. (2010). *Uczniowie niepełnosprawni intelektualnie jako ofiary i sprawcy agresji rówieśniczej – kontekst edukacyjny*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi/University of Stavanger, <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/1249>.
- Plichta, P. (2017). *Socjalizacja i wychowanie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w erze cyfrowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Plichta, P. (2019). *The use of information and communication technologies by young people with intellectual disabilities in the context of digital inequalities and digital exclusion*. *E-Methodology*, 5(5), 11–23. <https://doi.org/10.15503/emet.v5i5.521>.
- Plichta, P. (2021). *Ocena zdalnych działań edukacyjnych i wspierających adresowanych do osób z niepełnosprawnością intelektualną w czasie pandemii COVID-19*. *Studia z Teorii Wychowania*, 3, 133–153.
- Pyżalski, J. (2012). *From cyberbullying to electronic aggression: Typology of the phenomenon*. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17, 305–317. <https://doi.org/10.1080/13632752.2012.704319>.
- Pyżalski, J., Kwieciński Z., Śliwerski B. (2019). *Cyfrowa Pedagogika Medialna*. Pedagogika. Podręcznik akademicki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Safari, M. C., Wass, S., Thygesen, E. (2021). *'I Got To Answer the Way I Wanted To': Intellectual Disabilities and Participation in Technology Design Activities*. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 23(1), Article 1. <https://doi.org/10.16993/sjdr.798>.

- Sallafranque-St-Louis, F., Normand, C. L. (2017). *From solitude to solicitation: How people with intellectual disability or autism spectrum disorder use the internet*. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1), Article 1. <https://doi.org/10.5817/CP2017-1-7>
- Saridaki, M., Meimaris, M. (2018). *Digital Storytelling for the empowerment of people with intellectual disabilities*. *Proceedings of the 8th International Conference on Software Development and Technologies for Enhancing Accessibility and Fighting Info-exclusion*, 161–164. <https://doi.org/10.1145/3218585.3218664>.
- Schalock, R. L., Borthwick-Duffy, S. A., Bradley, V. J., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Gomez, S. C., Lachapelle, Y., Luckasson, R., Reeve, A., Shogren, K. A., Snell, M. E., Spreat, S., Tasse, M. J., Thompson, J. R., Verdugo-Alonso, M. A., Wehmeyer, M. L., Yeager, M. H. (2010). *Intellectual Disability: Definition, Classification, and Systems of Supports*. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Schalock, R. L., Luckasson, R., Tassé, M. J. (2019). *The contemporary view of intellectual and developmental disabilities: Implications for psychologists*. *Psicothema*, 31.3, 223–228. <https://doi.org/10.7334/psicothema2019119>.
- Seale, J. (2014). *The role of supporters in facilitating the use of technologies by adolescents and adults with learning disabilities: A place for positive risk-taking?*. *European Journal of Special Needs Education*, 29(2), 220–236. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.906980>.
- Sorbring, E., Molin, M., Löfgren, L. (2017). „I’m a mother, but I’m also a facilitator in her every-day life”: *Parents’ voices about barriers and support for internet participation among young people with intellectual disabilities*. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11. <https://doi.org/10.5817/CP2017-1-3>.
- Tomczyk, Ł. (2019). *Problematyczne Użytkowanie Internetu EU KIDS Online 2018 Polska*.
- Wass, S., Safari, M. C. (2020). *Photovoice-Towards Engaging and Empowering People with Intellectual Disabilities in Innovation*. *Life*, 10(11), E272. <https://doi.org/10.3390/life10110272>.
- Wehmeyer, M. L. (2021). *The Future of Positive Psychology and Disability*. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2021.790506>.
- Young, K. S. (2017). *Assessment issues with internet-addicted children and adolescents*. [w:] *Internet addiction in children and adolescents: Risk factors, assessment, and treatment*. Springer Publishing Company, <https://doi.org/10.1891/9780826133731.0008>